

Erkki Karvonen

Karpelan kujanjuoksu ja hutkivat journalistit

Kulttuuriministeri Tanja Karpela oli keväällä 2005 poikkeuksellisen voimakkaan media-myrskyn silmässä. Hänen kimppuunsa käytiin julkisuudessa hyvin rajusti, vaikkei hän ollut tehnyt mitään virkavirhettä. Miksi näin? Eräs syy oli hänen misseytensä, jonka katsottiin tekevän hänet kenties sopivaksi intiimin sfäärin makuuhuoneeseen mutta kerrassaan kelvottomaksi ministerin kabinettiin, julkisen sfäärin ytimeen.

Palkittu journalisti Pekka Ervasti otsikoi tapahtumasarjan ”Karpelan kujanjuoksuksi” (Suomen Kuvalehti 21/2005). On hyvä muistaa, että ”kujanjuoksu” on vanha sotilaallinen rangaistuskäytäntö. Siinä kahteen riviin kujaksi asettuneet sotilaat pieksivät välissään juoksevaa rangaistavaa raipoilla tai sauvoilla. Jokaisella oli velvollisuus lyödä juoksijaa. Rangaistus saatettiin langettaa myös kuolemaan johtavana, ja tässä tapauksessa juoksija hakattiin hengettömäksi. Ovatko toimittajat noita hutkijoita nykyajan julkisuuskohuissa?

Karpelaa koskeva kohu nosti esiin tukun tärkeitä kysymyksiä journalismin käytäntöjen ja julkisuuden kehitystrendeistä, mutta myös sukupuolittuneesta kulttuuristamme. Seuraavassa on ensin kuvaus Karpelan kujanjuoksusta. Sitten käsittelen 1) journalismin tiedon hankkimisen käytäntöjä ja nimettömiä ilmiäntajia, 2) median puolueellisuutta ja mielivaltaa, 3) median ja julkiksen keskinäistä symbioosia ja hyväksikäyttöä sekä lopuksi 4) sukupuolta ja poliittisen mediajulkisuuden viihteellistymistä, intimisoitumista ja tabloidisoitumista.

Tähän mennessä tapahtunut...

Vuoden 1991 helmikuussa Tanja Tellervo Vienosesta (s. 1970) tuli Miss Suomi. Vuonna 1999 muun muassa alusvaate-mallina toiminut Tanja Karpela valittiin Uudeltamaalta keskustapuolueen kansanedustajaksi, ja hän uusi valtakirjansa vuonna 2003, tällä kertaa maan kolmanneksi suurimmalla äänimäärällä (19 169). Puolueen voittoon auttanut ääniharava otettiin Jätteenmäen ja sittemmin Vanhasen hallituksen kulttuuriministeriksi.

Verraten kokemattoman Karpelan hallitukseen otto oli paitsi sukupuoli-politiikkaa myös populistista julkisuuspolitiikkaa: suotuisaa mediahuomiota keräävä missi hehkuttaisi glamouriaan koko hallitukseen. Mediahuomiota totisesti riittäkin, mutta se ei ollut välttämättä suosiollista.

Karpela täytti viihdetoimittajien villeimmät unelmat ryhtymällä seurustelemaan valtiovarainministeri Sauli Niinistön kanssa helmikuussa 2000. Kihlaus purettiin heinäkuussa 2004. Joulukuussa 2004 Ilta-Sanomat nosti kohun Karpelan suunnittelemaasta matkasta intialaiseen Amma-yhteisöön. Huhtikuussa 2005 kohu nostettiin siitä, että hän luonnehti Me Naiset -lehdessä presidenttiehdokas Sauli Niinistön arvoja koviksi. ”Miksi Tanja petti Saulin?” kysyi Ilta-Sanomien lööppi 9.4.2005. Lehdessä Karpelaa syytettiin presidenttipelistä Matti Vanhasen hyväksi. Seuraava häly koski skandaalimaiseksi esitettyä polvistumista Paavin edessä tämän virkaanastujaisissa.

Pääministeri Matti Vanhanen ja hänen vaimonsa Merja kertoivat avioerostaan 6.4.2005, ja aihe pysyi lööppien ykkösaiheena monta päivää. Tästä Seura-lehti sai syyn julkaista 15.4. jo pitempään sopivaa hetkeä odottaneen jutun, jossa paljastettiin anonyymiin lähteeseen nojaten Karpelan tavanneen ”salaisesti” Matti Vanhasen kuusi vuotta sitten hotellihuoneessa. Seuran päätoimittaja Jari Lindholm (2005) hämmästeli sittemmin Journalisti-lehdessä (29.4.), miksi muu media ei tarttunut tähän skuuppiin vaan alkoi puhua loanheitosta. Lindholm totesi, että pääministerin henkilökohtaiset välit ministereihin eivät ole hänen tehtäviensä kannalta yhdentekevä asia ja että on tärkeätä tietää, millaisia vaikuttimia pääministerillä on salkkuja jaellessaan.

Valtavaksi paisuneen kohun keskellä Karpela totesi Iltalehdelle: ”Olen lopullisen väsynyt”. Kohun kestäessä hän sairastui ja jäi sairauslomalle: ”Karpelan terveys romahti” (IS 17.5.). Karpelan erityisavustaja tiuski toimittajille,

että Karpelalla oli ”lööppisaastan myrkyttämä keho”, ja vaati ”lööppihakkaamisen” lopettamista. Samaan aikaan Keskisuomalaisen pääkirjoitus (18.5.) arvosteli ”raatelevaa juorujournalismia” ja totesi, että ”Tanja Karpela tuntuu olevan seuraava voimaansa uhoavien maskuliinotoimittajien kohde”.

Ilta-Sanomat provosoitui syytöksistä ja julisti sekä pääkirjoitussivun kolumnissa (Antti-Pekka Pietilä) että laajassa viikonvaihdeliitteen jutussa (Sanna Ukkola), kuinka ”julkisuudella ratsastaja putosi” (IS 21.5). Hyvin kielteisävyisiä kirjoituksia voi kuvata ”poliittisen henkilöhahmon murhaamiseksi” (*political character assassination*, Turner 2004, 132). Karpela tähdensi, ettei syytä koko mediaa ajohdista, vaan ainoastaan Ilta-Sanomia. Vastineessaan ja verkkosivuillaan hän osoitti IS:n ”syytekirjelmästä” 27 virheellistä väittämää (www.tanjakarpela.net).

Karpelan löylyttäminen jatkui Suomen Kuvalehdessä, joka omisti hänelle kantensa 27.5.: ”Median pyörittäjä. Näin Tanja Karpela käytti luottotoimittajaa edetessään missistä ministeriksi”. Jutun kirjoittanut Pekka Ervasti (2005) totesi, että Karpelan sairastuminen johtui siitä, että voimat ja kyvyt eivät riittäneet vaativaan tehtävään: ”perimmäinen syy on kuplan puhkeaminen”. Muissa medioissa alettiin kysellä kulttuuri-ihmisiltä ja toisilta poliitikoilta, onko ministeri tosiaan kelvoton. Esimerkiksi Nelosen uutisten tekemässä kyselyssä kulttuurivaikuttajat antoivat Karpelalle kouluarvosanaksi 8-, siinä missä kulttuuripersoona Claes Andersson sai tyytyä arvosanaan 7,5 (HS 4.6.).

Iltalehti julkaisi Karpelaa sympatisoivan haastattelun, ja päätoimittaja Petri Hakala kommentoi tapausta otsikolla ”Harvinainen kaksintaistelu”.

Kun laajalevikkinen lehti yhdessä numerossa kahdella eri rintamalla hyökkää istuvan ministerin kimppuun, on kyse poikkeuksellisesta toiminnasta. Isku jatkuu vajaan viikon kuluttua saman leirin toimesta toisessa lehdessä. Mitä on tapahtunut? Miksi näin? Miksi jutut ovat niin aggressiivisia? [–] Julkiseen kaksintaisteluun voidaan aina liittää puoluepoliittinen näkökulma ja tässä tapauksessa myös sukupuolen vaikutus. (IS 28.5.2005.)

Myös Apu-lehti julkaisi 15.6.2005 laajan, hyvin mediakriittisen ja Karpelaa ymmärtävän arvion jupakasta. Ilta- ja aamulehtien ja aikakauslehtien päällikkötehtävissä toiminut, sensaatiojournalismia dekkarikirjailijanakin ruotinut Juha Numminen (2005) kirjoitti:

Tanja Karpela. Nainen keskellä uuden journalismin julmuutta. Näinä viikkoina lehdet elävät hulluja juorupäiviään, joiden keskellä kituu Tanja

Karpela. Hän on lehtibisneksen rahakone, josta kirjoitetaan ja jota kuvataan loputtomasti, mutta silti näyttää ettei kukaan välitä hänestä. (Apu 15.6.2005.)

Tapaus Karpelaa arvioitiin myös monissa mediaa tarkastelevissa blogeissa: Mediaräpärttimessä, Mediablogissa ja Mediaviikossa.¹

Poliittikkoihin kohdistuvat sensaatiot jatkuivat. Jo 3.6. tabloidien etusivuille nousi eduskunnan puhemies Ilkka Kanerva, joka ”pommitti salarakas-Marikaa rohkeilla tekstiviesteillä”. Heinäkuussa julkislehti 7 päivää julkaisi anonymisti esiintyneen, ”Kaarinaksi” nimetyn naisen haastattelun kolmessa numerossaan. ”Kaarina” väitti, että Vanhasella ja hänellä olisi ollut kaksi vuotta suhde. Vanhanen ei kommentoinut millään tavalla asiaa ja ilmoitti, että yksityiselämäänsä liittyvistä asioista hän ei puhu.

Tiedon hankkimisen käytännöt

Sekä Seuran hotellijutussa että Seiskan ”Kaarina”-jutuissa tietolähteen nimi jäi yleisölle salaisuudeksi. Tutkivan journalismin periaatteiden mukaisesti tietolähteen salaaminen on välttämätöntä, jotta hallinnon salaisuuksista vuotavia ”syväkurkkuja” saataisiin käyttöön ja jotta journalismin vallankäyttäjää kontrolloiva toiminta olisi mahdollista. Ilman anonymia tiedottajaa Nixonin törkeä vallan väärinkäyttö ei olisi koskaan paljastunut.

Myös Journalistin ohjeiden mukaan lähteen suojaaminen on oikeutettua:

14. Journalistilla on oikeus pitää tietoja luottamuksellisesti antaneen henkilöllisyys salassa. Toimituksen on kunnioitettava tätä periaatetta.²

Kuitenkin viestin uskottavuuden kannalta on arveluttavaa, jos tiedonantajan henkilöllisyyttä ei kerrota. Viestiä arvioidaan yleensä retoriikan eetostekijän mukaan, eli sen mukaan, kenen suusta viesti tulee. Kun viestijä tunnetaan, osataan arvioida, mikä intressi hänellä on esiintyä asiassa ja mikä motiivi hänellä on. Journalistilta edellytetään lähdekritiikkiä Journalistin ohjeidenkin mukaan:

12. Tietolähteisiin on suhtauduttava kriittisesti. Erityisen tärkeää se on kiistanalaisissa asioissa, koska tietolähteellä voi olla hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksia.

Seuran ja Seiskan jutuissa yleisöllä ei ollut mahdollisuutta arvioida, oliko informantti asialla vaikkapa kostomielessä, tulkitsemassa asioita mahdollisimman pahantahtoisesti. Lukijalla ei ollut mahdollisuutta lähdekritiikkiin, vaan hänen piti vain uskoa, että tietolähde ei ollut esimerkiksi fantasiamaailmassaan elävä mielenterveyspotilas tai rahanahne huijari. Tutkivan journalismin periaatteiden mukaan tieto on voitava varmistaa kahdelta riippumattomalta lähteeltä. Näin ei tehty ainakaan Seuran tapauksessa.

Anonyymius toimii myös internetin keskustelupalstoilla, joilla voi helposti käynnistää täysin perättömiäkin huhukampanjoita, jotka saattavat päättyä myös mediajulkisuuteen (Karpelan tapausta koskevaa keskustelua ks. esim. www.nakokulma.net). Nimettömyyden suojasta on helppo puukottaa selkään, eikä tarvitse ottaa vastuuta teoistaan. USA:ssa internet on huomattu hyväksi keinoksi tehdä likaisia poliittisia temppuja muun muassa juuri käynnistämällä huhukampanjoita. Huhun levittäjä voi naamioitua tavalliseksi kansalaiseksi, vaikka onkin tosiasiasa poliittinen vihollinen. Toisaalta anonyymius mahdollistaa aroista asioista puhumisen ilman leimautumisen vaaraa. Internet tarjoaa myös tilaisuuden ohittaa valtamedia omilla tiedotuksilla. Karpela ei siis ollut vain median armoilla vaan saattoi esittää oman versionsa www.sivuilaan.

Voi kysyä, onko Seuran ja Seiskan jutuilla ollenkaan sellaista yhteiskunnallista merkitystä, että niiden julkaiseminen olisi lainkaan perusteltua. Näin lausuvat ohjeet tästä:

27. Yksityiselämään kuuluvia erityisen arkaluonteisia seikkoja voi julkaista vain asianomaisen suostumuksella tai jos niillä on poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä.

Entäpä sitten tietojen totuudenmukaisuus, joka on kai vieläkin journalismin perustana? Ilta-Sanomien 21.5. pääkirjoitussivun kolumni tuntui olevan kuin vihan vimmoissa kirjoitettu. Juttu sisälsi tarkistamattomia huihtaisuja, kuten: ”Hänen kotonaan ei ole ollut edes kirjahyllyä.” Karpela totesi vastineessaan, että ”olohuoneessani ei ole kirjahyllyä, makuuhuoneessa on” ja korjasi jutuista 26 muutakin virheellistä väittämää. Näitä oikaisuja lehti ei ole tiettävästi pystynyt osoittamaan perusteettomiksi.

8. Journalistin on pyrittävä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen.

10. Tiedot on tarkistettava mahdollisimman hyvin – myös silloin kun ne on aikaisemmin julkaistu.

Puolueellinen media?

Tanja Karpela ei syyttänyt ajohahdista koko mediaa, vaan hän kohdisti moitteensa Ilta-Sanomiin. Näyttää tosiaan siltä, että Ilta-Sanomat on jostain syystä ottanut Karpelan useasti kriittisen huomion kohteeksi. Miksi näin? Ainakin jotkut hyökkäykset vaikuttavat turhanpäiväisiltä tai epäreiluilta, kuten kriitikki Paavin edessä polvistumisesta. Moisella pikkuseikalla ei liene minkäänlaista yhteiskunnallista merkitystä.

Lehti näytti luopuneen viileän tarkkailevasta ulkopuolisesta asenteesta ja kävi avoimesti osapuolena nujakoimaan poliitikon kanssa. Toukokuun 21. päivän juttujen tavoitteena saattoi olla – ei vähempää kuin Karpelan ”erottaminen”. Kuvatunlaisen negatiivisen julkisuuden yhteydessä poliitikko on päätoimittaja Risto Uimosen mukaan usein joutunutkin eroamaan (ks. Karvonen 2003) Karpelalla ei ollut menetettävää, joten hän lähti vastaamaan medialle. Tämä on ennenkuulumatonta, sillä Eeva K. Aarnion (2004) mukaan poliitikot yleensä pitävät mahdottomana saada oikeutta ylivoimaisena pitämänsä median edessä. Karpelan erityisavustajan Seija Turtiaisen tiuskimiset toimitajille nostattivat varmaan PR-ammattilaisten hiuksia. Ainakin lehdistö piti medialle nokittelua fataalina erehdyksenä:

Karpelan sodanjulistus IS:ää vastaan oli erehdys. Se antoi kaikki valttikortit iltapäivälehdelle, joka palkitun politiikan toimittajansa paljastuksilla vaikutti ratkaisevasti Anneli Jäätteenmäen (kesk.) pääministeriuran nopeaan loppuun. Karpela saa nyt varautua armottomaan kritiikkiin jokaisesta virheestään valtioneuvoston jäsenenä. Tämän sodan kulttuuriministeri Karpela hävisi jo ensimmäisessä taistelussa. (Satakunnan Kansa 25.5.2005.)

Sitaatista voi panna merkille tilanteen metaforisoimisen sodaksi. Mutta Karpela ei kaatunutkaan tähän tapaukseen, vaan päinvastoin mediakenttä jakautui, ja monet lehdet toimittajineen alkoivat puolustaa häntä. Ilta-Sanomien hyökkäyksen oikeutus kyseenalaistettiin. ”Harrastelijamainen” ärähtely tuotti lopulta enemmän hyödyllistä yhteiskunnallista keskustelua kuin julkisuuden hallinnan oppikirjojen mukainen hyssyttely.

Monet kommentaattorit ovat huomanneet, että Karpelaa skandalisoineet toimittajat ovat kaikki Ilta-Sanomien nykyisiä tai entisiä toimittajia. Seuran toimituspäällikkö Saija Hakoniemi oli vuosikausia Karpelan luottotoimittaja Ilta-Sanomien viihdetoimituksessa. Hakoniemeä tietolähteenään käyttänyt Pekka Ervasti puolestaan oli IS:n politiikan toimituksen esimies. Salaliittoko Karpelaa ja Keskustaa vastaan? No, ainakin sosiaalinen verkosto.

Ilta-Sanomien ja Seuran kilpailijat Iltalehti ja Apu ottivat kiinnostavasti mediakriittisen ja Karpelaa ymmärtävän kannan. Onko siirrytty britti-tabloidien tyyliin, jossa yhden ottaessa asiaan myönteisen kannan toinen omaksuu kielteisen? Tilanne on kuin jalkapallokatsomossa, jossa karjutaan voimakkaan puolueellisesti omien puolesta ja buuataan raivokkaasti vastustajille. Tunnetta, kiihkoa ja osallistumista, mutta vähemmän järkipäistä julkista harkintaa. Viestimet ja ehkä toimittajatkin olivat Karpelan tapauksessa jakautuneet kahteen leiriin. Karpelalla oli mahdollisuus saada ymmärrystä toisessa lehdessä, kun toinen löi. Tätä onnea ei suoda kaikille.

Kun kohun kohteena on poliittinen henkilö, on mahdollista että kaupallisten tai journalististen motiivien lisäksi taustalla on poliittisiakin motiiveja. Lehdillä tai niiden johtohenkilöillä voi olla intohimoja käydä vaikkapa presidenttipeliä. Tutkitusti lehtien poliittiset taustat näkyvät myös uutissivuilla: lehdet pyrkivät suosimaan ”omaan puoluetta” ja sen ehdokkaita, vaikka olisivat virallisesti sitoutumattomia. Väli-Suomen lehtien tiedetään olevan kallellaan keskustaan, Aamulehden kokoomukseen ja työnantajiin, Helsingin Sanomien usein demareihin ja palkansaajiin (Holmberg 2004). Jos on uskonnosta Ilkka-lehden päätoimittajaan Kari Hokkaseen, niin etelän valtamediassa jyllää ”punakone” eikä keskustalla ole siellä mitään jalansijaa. Niin tai näin, kevään ja kesän 2005 mediakohut luultavasti murensivat Vanhasen uskottavuutta myös presidenttiehdokkaana.

Kuka käytti hyväksi ketä?

Sekä Ilta-Sanomien että Suomen Kuvalehden jutuissa puhuttiin ”median pyörittäjästä” ja ”julkisuudella ratsastajasta”. SK:n Ervasti arvioi, että Karpela yritti soveltaa viihdejournalismin käytäntöihin kuuluvaa symbioottista menettelyä myös poliittisessa journalismissa saadakseen kiitokuvamaisen myönteistä julkisuutta:

Politiikan julkisuusmekanismi on kuitenkin toisenlainen kuin julkisjournalismin puolella. Kansanedustaja saati ministeri ei enää pysty samalla tavalla manipuloimaan tiedotusvälineitä toivomaansa suuntaan. (SK 21/2005.)

Karpelan tapaus ilmentää hyvin sitä, mitä toimittajat ajattelevat imagosta. Journalisteillehan imago on kuin retusoitu kuva, kaunistelevaa markkinointi-

puhetta, ja toimittajan jalo tehtävä on kaivaa esiin vaiettu, piilotettu rumempi puoli. Kalevalan sanoin: ”Moni kakku päältä kaunis, vaan on silkkoa sisältä, akanoita alla kuoren.” Karpela nyt tietysti on ”kaunis kakku”, jonka ikävien puolien paljastaminen on kriittisille toimittajille luontainen haaste.

Journalistin kannalta kyse on median ja journalistien hyväksikäytöstä, julkisuuden manipuloimisesta, totuuden vääristämisestä ja journalistisen riippumattomuuden menetyksestä (julkisuuden hallinnasta lisää ks. Karvonen 2005). Journalistin ammattiaseman peruspilarit ovat vaarassa. Journalistin ohjeiden toinen ja kolmas kohta korostavat ammatillista integriteettiä – lahjomattomuutta:

2. Tiedonvälityksen sisältöä koskevat ratkaisut on tehtävä journalistisin perustein. Tätä päätösvaltaa ei saa missään oloissa luovuttaa toimituksen ulkopuolisille.
3. Journalistilla on oikeus ja velvollisuus torjua painostus tai houkuttelu, jolla yritetään ohjata, estää tai rajoittaa tiedonvälitystä.

Journalistit ihmettelivät Suomen Kuvalehden jutun paljastuksia viihdetoimittajien toimintatavoista: onko viihdejournalismissa tapana luovuttaa päätösvaltaa toimituksen ulkopuolelle? Toisaalta he arvelivat, että jos toimittajat näin pettävät lähteensä luottamuksen, voivat arvokkaat tietolähteet kohtalokkaasti kuivahtaa.

Journalistisen ammattikäytännön ulkopuolelta, sosiologisesti katsoen, kyse on riippuvuudesta ja valtataistelusta kahden tai useamman yhteiskunnallisen instanssin välillä. Yhteiskunta voidaan sosiologi Georg Simmelin (1908/1968, 4) tapaan jopa määritellä keskinäisiksi riippuvuuksiksi, vaihtosuhteiksi, jossa osapuolet hyötyvät vaihtokaupasta. Tässä tapauksessa journalisti saa jutun, mediayritys myytävää ja kohde saa mediajulkisuutta, joka hyödyttää häntä ilmaisena markkinointiapuna. Biologisin termein kyse on symbioosista, tarkemmin sanottuna mutualismista. Mutta suhde on epävakaa ja voi helposti muuttua saalistamiseksi tai loisimiseksi, jossa vain toinen osapuoli hyötyy.

Valta on suhde kahden toimijan välillä. Jos toisen osapuolen valta lisääntyy, toisen vähenee. Yksinvaltiuden tai diktatuurin oloissa journalistien valta ja vapaus ovat hyvin rajoitettuja, eikä journalismi pysty toimimaan demokraattisena kontrollina, ”vallan vahtikoirana”. Tältä pohjalta Helsingin Sanomien päätoimittaja Janne Virkkunen kommentoi 1.5.2005 Karpelaan ja Vanhaseen liittyvää juorujournalismia ja totesi, että sananvapaus on yhteiskunnan perus-

arvo. Julkisessa elämässä toimivien on alistuttava kaikkien elämänpiiriensä tarkasteluun. Sananvapaus antaa mahdollisuuden tirkistelyyn, mutta sekin pitää sallia, ja julkaisemisen vapautta täytyy puolustaa, totesi Virkkunen.

Mutta toisaalta ei ole itsestään selvää sekään, että journalismin vallan maksoiminen olisi hyväksi demokratialle. On aina mahdollista, että media käyttää valtaansa vastuuttomasti vain kaupallista myyntiä lisätäkseen ja harjoittaa mielivaltaa hyökkäämällä milloin kenenkin kimppuun. Tietenkin median kaltaisen julkistamisesta elävän instituution intressien mukaista on ajaa täydellistä sananvapautta. Parasta olisi, että ylipäänsä kaikki tulisi median tietoon ja se sitten päättäisi omilla (kaupallisilla) kriteereillään, mikä on tarpeellista julkistaa.

Poliitikon valta riippuu hänen asemastaan julkisuuden markkinoilla. Aarnion (2004) tutkimuksen mukaan kansanedustajat kokevat, että heidän on vaikea saada ylipäänsä minkäänlaista julkisuutta itselleen ja aloitteilleen. Kansanedustaja on täysin median armoilla: medialla on ostajan markkinat. Ministeriksi tulo tai johtava asema puolueessa kääntää mediasuhteen toisin päin, niin että media on kiinnostunut ja toimittajat joutuvat jopa kilpailemaan keskenään pääsystä ministerin luo. Ministerillä on paremmin myyjän markkinat, joten hän voi käyttää harkintaa siitä, millaiseen julkisuuteen suostuu. Tämä lisää poliitikon valtaa ja mahdollisuuksia julkisuuden ohjaamiseen.

Julkkiskansanedustaja, erityisesti Karpelan kaltainen entinen missi, on hyvin mediaseksikäs. Kun Karpelasta tuli ministeri, hänen julkisuusarvonsa kohosi toiseen potenssiin. Kaksisataa toimittajaa jonotti häneltä haastattelua. Karpelalla oli valtaa toimittajiin, jotka pyrkivät hyötymään hänestä, myymään hänellä julkaisujaan. Mediaväen pitäisi oikeastaan syyttää omia halujaan ja tarpeitaan, jotka mahdollistivat Karpelan vallankäytön. Viestimien välillä vallitsee koveneva kilpailu myyvistä jutunaiheista. Samantapaiseen arvioon päätyi myös Saska Snellman Helsingin Sanomissa:

Hakoniemen mukaan Karpela valikoi tarkasti, kenelle antaa haastatteluja ja kenelle ei. Niin tekee jokainen poliitikko. Harvalla vain on yhtä paljon, mistä valita. Kannattaisiko meidän Karpelan haastatteluista kilpailleiden toimittajien välillä tarkistaa, olisiko vaikka Liisa Hyssälällä jotain sanottavaa? [--] Poliitikon urallaan Karpela on soveltanut malliaikojensa julkisuusoppeja uudella tavalla. Enää hän ei myy yksityisyyttään rahasta vaan korvauksena asiajulkisuudesta. (HS 29.5.2005.)

Pekka Ervastin (2005) Suomen Kuvalehden jutussa mainitsema ero viihdejournalismin ja politiikan journalismin välillä on kiinnostava. Viihdejournalmismi elää kohteidensa kanssa sopimus pohjaisesti symbioosissa, mutta poliittinen journalismi verottaa savannien kuninkaana poliittista riistaa tarpeensa mukaan. Katsotaan, että poliitikot ovat julkista, siis yhteistä omaisuutta, jolle kukin saa tehdä mitä huvittaa.

Poliitikot ovat medioituneessa yhteiskunnassa hyvin riippuvaisia mediajulkisuudesta. Media saattaa antaa jopa kiitettävästi julkisuutta politiikalle, mutta se ei ole liikkeellä pyyteettömästi vaan hyödyntää politiikkaa tuotteidensa raaka-aineena. Arkadianmäellä on eräänlainen paviaanitalo tai Big Brother -talo, jonka asukkien touhuista saa aina jutunjuurta. Jos tabloidit saisivat valita kansanedustajat, kokoelmaan otettaisiin tietysti värikkäät, seksikäät, kauniit ja komeat, lemmenkipeät, ailahtelevaiset, viinaan menevät ja riitaisat edustajat keskuudestamme. Siitä syntyisi myyvää draamaa.

Mutta miten viihdejournalismin ja politiikan journalismin välille voi tehdä eron iltapäivälehdessä, jossa molemmat lajit elävät sekaisin? Toimittajakaan ei juttua tehdessään aina tiedä, meneekö se viihteeseen vai politiikkaan. Karpelan kaltainen hahmo on jo lähtökohdissaan kummajainen: viihdemissi ja poliittinen ministeri. Saska Snellman:

Karpelan tapaus on paljastanut median monet roolit. Osa nykyviestimistä edustaa puhdasta osto ja myynti -journalismia, osa korostaa yhteiskunnallista tehtäväänsä ja osa heiluu aidalta aina sille puolelle, josta on sille hyötyä. Sekava tilanne kaivaa pahasti maata perinteisen journalismin alta. (HS 29.5.2005.)

Intimisoituminen ja sukupuoli

Karpelan tapaus ilmentää mediajulkisuuden intimisoitumista: henkilökohtaiset ja yksityiset juurutason asiat nousevat hallitsemaan poliittistakin julkisuutta. Vanha erottelu yksityiseen ja julkiseen käy jotenkin paradoksaaliseksi, kun sen, minkä piti olla määritelmällisesti ”poissa silmistä”, loistaa nykyisin vastaan joka kadunkulman lööpistä. Erottelu on kuitenkin olemassa, sillä jollei olisi jotain salaista, ei medialla olisi myöskään mitään paljastettavaa. On puhuttu myös politiikan ”julkistumisesta” ja median iltapäivälehtimäistymisestä (*celebritisation* ja *tabloidisation*, ks. Turner 2004).

Yksityisellä ja julkisella on länsimaisen moderniteetin aikakaudella ollut myös sukupuoliset määreet. Bryan S. Turner esittää yksityistä ja julkista aluetta koskevat määreet vastakohtina:

Yksityinen vs. Julkinen: Gemeinschaft vs. Gesellschaft, halu vs. järki, naispuolinen vs. miespuolinen, epämuodollinen vs. muodollinen, tunneväritteisyys vs. neutraalius, partikulaarisuus vs. universaalisuus, sekalaisuus vs. erikoistuminen, hedonismi vs. asketismi, kulutus vs. tuotanto. (Turner 1984, 38.)

Julkisuus on ulkopuolisten silmille avattu näyttämö (*frontstage*), siinä missä yksityinen on kulissien takainen takanäyttämö (*backstage, offstage*). Poliitiikka on perinteisesti ollut julkisuuden asia ja sellaisena modernistisesti määrittyvän mieheyden ilmentymää: neutraalia, rationaalista, yleispätevää, muodollista ja koruttoman askeettista. Perinteisesti määritelty naiseus ei sovi helposti politiikan näyttämölle, koska tässä asetelmassa feminiini kuuluu lähinnä makuukammariin eikä julkisuuteen.

Tanja Karpela on kauneutensa, seksikkyytensä, misseytensä ja alusvaatemallin roolinsa vuoksi eräänlainen ”superfeminiini”; sellaisena Karpela tuntui ministerin tehtävässä olevan kertakaikkisen ”väärässä paikassa”. Kulttuuri-antropologi Mary Douglasin (2000) mukaanhan lika on epäjärjestystä, jotain joka on liikhtanut pois oikealta paikaltaan. Hiekka on likaa lattialla, mutta ei pihamaalla. Sotku on tietysti jotakin sellaista, mikä on siivottava ja pantava takaisin omalle paikalleen. Etniset puhdistukset voidaan nähdä tällaiseksi ”siivoukseksi”, samoin erityisesti naiseen kohdistuneet (mies)papiston järjestämät noitavainot. Tässä voi olla selitys siihen, miksi ”maskuliinittomimmat” tuntuivat saavan kovan halun ”puhdistuksiin”, kun missistä tuli ministeri. Esimerkiksi Anneli Jäätteenmäen kaadosta moneen kertaan palkittu sankaritoimittaja Pekka Ervasti tuntui haluavan Karpelasta uuden loven kuudestilaukeavansa perään (vrt. Numminen 2005).

Naisella ja erityisesti missillä näyttää olevan harteillaan todistamisen taakka: hänen pitää todistaa olevansa kelpoinen hoitamaan korkeaa julkista virkaa. Jos on missi, niin on tyhmä blondi, ajatellaan. Ulkomuodoltaan arkipöytä naispoliitikko voi saada armon helpommin. Entä tehtiinkö esimerkiksi ex-seiväshyppääjä Antti Kalliomäestä tällaisia väheksyviä juttuja, kun hänestä tuli ministeri?

Erottelu yksityiseen ja julkiseen näyttää määrittävän myös iltapäivälehtien ja juorulehtien eroa niin sanotusta laatu-lehdistöstä. Tyypillisesti iltapäi-

välehti edustaa sensaatiota ja tunteenomaista suhtautumista: ohjenuorana on epämuodollisuus, henkilökohtaiset kokemukset ja mielipiteet, nautinnot, kulutus, seksisuhteet sekä rötökset. Sitä vastoin perinteinen laatujournalismi on järkipäistä, analyttistä, tunteilla mässäilyä välttävää, neutraalia, objektiivista, erikoistunutta, tuotantoon painottunutta ja muodollista. Tyypillisesti aiheena on valtion virallisten, yhteisten asioiden hoito, politiikka.

Mediajulkisuuden tabloidisoituminen tarkoittaa intimisoitumista, tunteiden ja henkilökohtaisen sekoittumista yhteisten asioiden hoitoon. Perinteisen habermaslaisen näkemyksen mukaan (porvarillinen) julkisuus on rationaalista, universaalista keskustelua (Habermas 2004/1962). Näin intimisoituminen merkitsisi julkisuuden rappeutumista, tuhoutumista. Feministiset tutkijat ovat tosin suunnanneet kritiikkiä Habermasin modernistista käsitystä kohtaan. Jos naisen alistamisen paikka on yksityisessä sfäärissä, niin siitkö ei saisi puhua julkisesti ollenkaan? Esimerkiksi Liesbeth van Zoonen (2005) tahtoo nähdä viihteellisessä julkisuudessa myös myönteiset mahdollisuudet politiikalle. Poliittikkahan voisi olla hauskaa ja aktiiviseen faniuteen innostavaa kuten populaarikulttuuri.

Karpelan tapaus, samoin kuin Kanervan ja Vanhasen ”Kaarinan” tapaukset, edustaa politiikan julkisuuden viihteellistymistä. Kohut koskivat puhtaasti yksityisasiota, mutta silti ne hallitsivat kuukausikaupalla kansakunnan julkisuuden agenda ja määräsivät keskustelunaiheet.

Bob Franklinin huomiot brittiläisen journalismin tilasta kuvaavat hyvin myös Suomen tilannetta:

Viihde on syrjäyttänyt ihmisten informoimisen; inhimillinen kiinnostavuus on tärkeämpää kuin yleinen etu; harkitseva arviointi on joutunut antamaan periksi sensaationalismille; joutava säälä on voittanut vakavat asiat; julkkisten intiimit suhteet arvostetaan uutisarvoisemmiksi kuin tärkeät asiakysymykset ja kansainvälisesti vaikuttavat tapaukset. Perinteiset uutisarvot on korvattu uusilla arvoilla: uutisviihde kukoistaa. (Franklin 1997, 4, käänös EK.)

YTT Erkki Karvonen toimii määräaikaisena professorina Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella. Hänellä on vireillä tutkimushankkeita poliittisen julkisuuden viihteellistymisestä Suomessa.

Viitteet

- 1 Mediablogi (<http://mediablogi.typepad.com/>): Kaupankäyntijournalismin jäljillä - tapaus Tanja Karpela (29.5.2005), Kun journalismin luotettavuus alkoi murentua ja luoda tilaa blogeille ja kansalaisjournalismille Suomessa (22.6.2005).
Mediaräpätin (<http://mediarapatin.blogspot.com/>): Suomen Kuvalehti: Median pyörittäjä (27.5.2005), Ilta-Sanomat: Uhri vai hyväksikäyttäjä? (21.5.2005) ja Keski-suomalainen: Riippumattoman lehden objektiivinen mielipide? (18.5.2005)
Mediaviikko (<http://mediaviikko.fi/>): Tanja Karpelalta 27 virheen lista A-P Pietilälle (24.5.2005), Mediaviikon kommentti: Tanja Karpela vs. A-P Pietilä 6-0 (24.5.2005).
- 2 Journalistin ohjeet (uudet): <https://www.journalistiliitto.fi/Resource.phx/sivut/sivut-journalistiliitto/pelisaannot/journalistinohteet/uudet.htx>.

Lähteet

- Aarnio, Eeva K. (2004) Varovaisia pelureita: vuonna 1999 eduskuntaan valittujen varsi-naissuomalaisten kansanedustajien käsityksiä omasta mediakuvastaan ja julkisuus-suhteestaan sekä poliittisen julkisuuden uusista ilmiöistä. Turku: Turun yliopisto.
- Douglas, Mary (2000) Puhtaus ja vaara: rituaalisen rajanvedon analyysi. Tampere: Vastapaino.
- Franklin, Bob (1997) *Newszak and Newsmedia*. London etc.: Arnold.
- Habermas, Jürgen (2004/1962) *Julkisuuden rakennemuutos*. Tutkimus yhdestä kansalais-yhteiskunnan kategoriasta. Tampere: Vastapaino.
- Holmberg, Jukka (2004) *Etusivun politiikkaa: yhteiskunnallisten toimijoiden representa-tiointia suomalaisissa sanomalehtiutisissa 1987-2003*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Simmel, Georg (1968/1908) *Das Problem der Soziologie*. Teoksessa *Soziologie: Untersuchungen über die Formen der Vergesellschaftung*. Berlin: Dunker & Humblot.
Verkossa saksaksi: <http://socio.ch/sim/unt1a.htm> ja englanniksi: <http://www.jstor.org/view/00029602/dm992223/99p0424h/0>.
- Turner, Bryan S. (1984) *The Body and Society: Explorations in Social Theory*. Oxford: Blackwell.
- Turner, Graeme (2004) *Understanding Celebrity*. London: Sage.
- Van Zoonen, Liesbet (2005) *Entertaining the Citizen: When Politics and Popular Culture Converge*. Lanham: Rowman & Littlefield.

Verkkoaineisto

- Ervasti, Pekka (2005) Karpelan kujanjuoksu. <http://www.suomenkuvalehti.fi/?id=6016>.
- Karpela, Tanja. Verkko sivusto. Juoruista jorinaa. <http://www.tanjakarpela.net/juorut.html>.
- Karvonen, Erkki (2005) Voiko julkisuutta hallita? Median ”pyörittämisestä”. Aamulehti, Torstaivieras 7.7.2005 otsikolla ”Mediasuhde kuin viehekalastusta”.
<http://www.uta.fi/~tierka/Poljulkhall.htm>.
- Karvonen, Erkki (2003) Mediajulkisuus on väkevä voima. Tampereen yliopiston henkilös-tölehti Kampusuutiset 10.3.2003. <http://www.uta.fi/~tierka/uimonlehtin.htm>.
- Lindholm, Jari (2005) Skuupin kuolema. Journalisti 29.4.2005.
<http://www.journalistilehti.fi/arkisto/92005/lyhy/Muut200900.htm>.
- Numminen, Juha (2005) Tanja Karpela keskellä uuden journalismin julmuutta. Apu-lehti nro 23, 15.6.2005. <http://www.apu.fi/i ihmiset/article120171-1.html>.
- Näkökulma-keskustelufoorumi. Tapaus Tanja Karpela.
<http://www.nakokulma.net/keskustelu/index.php?topic=7269.0;all>.
- Satakunnan Kansa (2005) Tanja Karpelan toivoton sota. Pääkirjoitus.
<http://www.satakunnankansa.fi/teema/paakirjoitus/2323314.shtml>.